

БЪЛГАРСКА МИТОЛОГИЯ

Митовите на нашия народ отразяват влиянието на древногръцката митология и християнството. Многопластови по своята структура, те ни отвеждат в света на древния човек.

Далечните ни предци са вярвали, че всичко в природата има душа. Запазени са митически вярвания за магическата сила на различни животни.

Еленът- приятел на самодивите, има рога с чудодейна сила, която прогонва зли духове, болести и магии.

Мечката е човеколюбиво същество и предпазва от болести. Тя е издигната в култ от славяните. В някои фолклори и творби се откроява влиянието на стари митове - често при нарушаване на моралните норми момата се превръща в мечка.

Вълкът в митовите е нечиста сила, творение на дявола, символ на злото. В народния календар има така наречените вълчи празници (вучляци), свързани с митически образи, които пазят следи от поверието, че вълкът може да предсказва бъдещето на хора.

Конят е сред най-почитаните животни от нашия народ. Вярно и предано на човека животно, то остава недосегаемо за злите сили. Култът към коня идва от най-стари времена. Траките го почитат и изобразяват върху оброчни релефи. Славяните и прабългарите го свързват с върховните си божества Перун и Тангра. Доказателство за това преклонение представляват жертвоприношението на бял кон при погребението на тракийски вождове, конните състезания, изображението на конник или конска глава по амулети, свещници, триножници за огнища. Конят, колесницата и колелото, символи на слънцето, са елемент при изработването на ритуални атрибути, обслужващи обредните действия: свети Георги убива ламята, възседнал кон.

В българската митология се срещат и много образи на птици. Най-често се използва **символът на орела**, който се свързва с небето и с подземния свят. Единствен орелът може да достигне горния свят. Той има четири криле, предизвиква ветрове или самият той е вятър. Орелът е символ на сила и величие. Като владетел на небето, много често е свързан с боговете.

Образът на змията има двойствен смисъл в митологичните представи на древните българи. Внушава страх, уплаха, възприема се като хитро и коварно същество. Но приела образа на злото и страха от него, змията е представена и като пазителка на дома. Тя символизира и изцелението на човека от злите сили. Изобразена с две глави и с безценен камък в устата, змията е надарена с много добродетели: мъдра е, разбира езика на всички животни, пази извори и кладенци, лозето, нивата.

Змеят в народните представи (още от времето на славяните) е змия, но много по-голяма. Често е с криле, с повече от една глава и олицетворява всемогъщата сила на злото. За славяните той е един от основните противници на върховния бог Перун - Гръмовержеца. Образът на жена змеица е по-суров и се сравнява обикновено с мечка стръвница. В борбата си с другите хали змеят и змеицата хвърлят огнени стрели и камъни, от които се получават светкавиците и гръмотевиците.

Ламята е друг митически образ, който напомня огромен гущер с кучешка глава, широка уста, големи очи, остри и дълги нокти. Алчна, кръвожадна и ненаситна, тя се явява като тъмна мъгла и унищожава реколтата.

Халата е превъплъщение на змея. Представата за халата като митическо същество е свързана с много злини: спира водата, носи опустошение чрез проливни дъждове, градушки и ветрове.

Наред със змея, ламята и халата, в българската митология съществуват образите на самодивите и орисниците. Самодивите (самовили, юди) олицетворяват природните сили. Във фолклора те са страстни любителки на музиката и танците. Българите вярват, че вихрушките са самодиви. В народните песни тези свръхестествени същества често са представени като отмъстителни, но има и случаи, когато са добри към хората, помагат на деца и юнаци.

Познаването на българската митология е път към вярванията и представите на древните праотци за природата и света.

В българската митология се появяват и други образи. Това са митологизираните

исторически герои като цар Траян и Крали Марко. Те вече са резултат от смесването на историческото и митологичното, т. е. конкретният, историческият повод е митологизиран, а самите образи са плод на някакво историческо съзнание (а не на митологични представи).

Появяват се и други образи с абстрактен и етичен характер като Правда и Кривда, Живот и Смърт. Това са първоначалните абстрактни понятия за изразяване на опозицията като добро - зло, живот - смърт. Постепенно те се отдалечават от митологичното и се превръщат в чисто човешки морални норми на поведение и живот.

Митологичните вярвания на българите се разполагат в пространството на небето, земята и подземния свят; четирите посоки на света - изток, запад, север, юг - също са включени. Ролята на обединяващо звено играе дървото на живота. Това е образ с пространствено измерение, в което свещеното намалява отгоре надолу и в което центърът, т. е. дървото на живота (светът), е сакрално (божествено) най-натоварен.

Докато всичко това е било по-характерно за българските славяни, то митологичните вярвания на прабългарите са малко по-различни. За тях висшето равнище е върховният бог Тангра. Негови атрибути са светлината, слънцето, конят, орелът. Освен това прабългарите са одухотворявали природни обекти - планини, възвишения, скали (напр. Мадарските скали до Шумен).

Пространствените модели на света при прабългарите са сходни с тези на много от древните народи - това е схемата на четириъгълника или на вписани един в друг правоъгълници или квадрати. Такива са плановете на строежите на вътрешния и външния град в Плиска, сградите на първия строителен период в Преслав, аултът на хан Омуртаг при с. Цар Крум. Те всъщност представят хоризонталния модел на света (докато вертикалният модел е триъгълен). Връзката между подземния, човешкия и небесния свят е стълбът на света или планината на света, които са форми на дървото на живота.

Българската митология е съчетание на тракийско и общобалканско наследство, премесено с митологичните представи и вярвания на славяни и прабългари. Времето постепенно обединява потоците на езическото с православнохристиянското в една система, от която черпи впоследствие на-родният творец, създавайки неповторимите български народни приказки и песни.